

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

Кубікова Катерина Олегівна

аспірантка 3 року навчання

кафедри професійної освіти і технологій сільськогосподарського виробництва

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

Останні роки система освіти фокусує увагу на розвитку основних компетентностей людини під час здобуття освіти. Освіта набула компетентнісної спрямованості. У законі «Про освіту», Концепції «Нова Українська школа» та державній програмі «Вчитель» наголошено на формуванні зразкового вчителя який є творчою та активною людиною [1; 2; 8]. Формування активної професійної позиції вчителя біології неможливе без постійного розвитку та творчого самовизначення. Сучасний учитель біології націлений на сприйняття та засвоєння нових педагогічних технологій та їх активне залучення у навчально-виховний процес [10].

В сучасних умовах розвитку освіти зростає роль вчителя як майстра своєї справи. В цьому аспекті науковий інтерес мають праці В. Ковальчука [4; 5; 6; 7], Н. Калініченко [3], Л. Островська, [9] Л. Павленко [10].

В. Ковальчук зазначає, що педагогічна майстерність залежить від особистості вчителя, а саме: набору вмінь, навичок, загальнолюдських якостей, які сприяють високому рівню самоорганізації у професійній діяльності. Розглядаючи педагогічну майстерність з технологічної точки зору вона представляє собою систему, основними складовими якої є висока загальна культура, гуманістична орієнтованість, професійні знання та вміння, творчість і педагогічні здібності. Оцінити рівень володіння педагогічною майстерністю можливо через аналіз показників ефективності, таких як покращення якісних і кількісних характеристик навчальної діяльності учнів, скорочення часу досягнення навчальних цілей, міцність засвоєння знань, полегшення навчання, задоволеність учасників навчального процесу та їхнє ставлення до навчання. Тобто педагогічну майстерність можна розглядати як постійний процес розвитку професійних та особистісних якостей педагога, що дозволяють йому ефективно виконувати свої професійні обов'язки. Педагогічна майстерність - це високе мистецтво навчання і виховання, доступне кожному вчителю, який працює з відданістю. У педагогічному дискурсі існують різні погляди на сутність професійної майстерності, однак передусім вона вимагає від учителя високого рівня педагогічної культури, що об'єднує педагогічний та історико-культурний досвід і регулює педагогічну взаємодію. У структурі професійної компетентності учителя вирізняють професійні психологічні та педагогічні знання, вміння, позиції та особистісні якості [7].

Майстерність вчителя можна розглядати як з боку його здібностей у розв'язанні головних педагогічних завдань, рівні організації навчально-виховного процесу, вмінні впроваджувати нові технології навчання у освітній процес, вмінні керувати собою під час уроку, проявляти творчість та креативність. Ми можемо розглядати майстерність учителя як найвищий рівень педагогічної діяльності.

Якщо педагогічна майстерність виступає комплексом властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі, то її елементом є педагогічна техніка. Педагогічна техніка

означає вміння використовувати свій психофізичний потенціал як знаряддя виховного впливу. Це набір прийомів контролю над собою (своїм тілом, настроєм, мовленням, увагою та увагою) і методи впливу на інших (через словесні та невербальні засоби). Елементи педагогічної майстерності розкривають системність цього явища у педагогічній практиці. Високий рівень майстерності приносить нові якості до всієї роботи педагога: формується професійна позиція, яка об'єднує в собі найвищі рівні спрямованості, знань і готовності до дії; розвинуті знання стають інструментом для самоаналізу та виявлення потенціалу для саморозвитку; високий рівень здібностей спонукає до самовдосконалення особистості, а удосконалення педагогічної техніки стає пошуком результату, який відповідає поставленій меті [9].

Майстерність вчителя біології формується під впливом освітнього середовища. Формування інноваційної поведінки, педагогічної творчості та креативності вчителя також підпадають під вплив освітнього середовища. Оточення повинно демонструвати приклади креативної поведінки та її результатів. У наукових джерелах наголошують на таких критеріях готовності педагога до інноваційної діяльності:

- розуміння важливості інновацій;
- готовність до творчої діяльності, спрямованої на нововведення у сфері освіти;
- впевненість у позитивних результатах нововведень;
- узгодженість особистих цілей з інноваційною діяльністю;
- готовність до вирішення творчих викликів;
- здатність до професійної рефлексії.

Професійне зростання вчителів біології ефективно при наявності добре підготовлених, креативних керівників освітніх установ, методистів та менторів; створенні в колективі комфортного психологічного клімату, умов праці, належного рівня шкільної культури та матеріальної і моральної мотивації діяльності педагогів [3].

Акцентуючи увагу на розвитку творчості та креативності вчителів біології, зауважимо, що педагогічна творчість - це комбінація особистісних та професійних якостей педагога. Для успішного виконання педагогічних завдань важливо, щоб педагог вмів ефективно керувати своїм тілом, знімати м'язове напруження під час проведення педагогічних дій, контролювати свій психічний стан, викликати відповідні почуття та володів технікою інтонації для передачі різних емоцій. Павленко Л. А., зауважує на тому, що педагогічна творчість формується на основі практичного досвіду, але не кожен досвід сприяє творчості. Педагогічна творчість є певною моделлю організації компетентності педагога, яка відображає науково обґрунтований набір професійних знань, вмінь та навичок [10].

Ковальчук В. І. в своїх працях виокремлює технології та методи розвитку педагогічної майстерності. Серед них виділив теоретично орієнтовані методи, такі як лекції, семінари, доповіді і інші; практично орієнтовані методи, такі як тренінги, імітаційні та неімітаційні ігри, дискусії, "круглі столи" тощо; квазіпрофесійні методи, такі як навчальна практика, а також самостійна робота, яка включає аналіз біографій видатних педагогів, аналіз педагогічних ситуацій з їхньою участю, перегляд відповідних відеоматеріалів з подальшим аналізом, реферування, підготовку творчих проектів та інше. Особливе значення у методиках розвитку педагогічної майстерності мають методи її діагностики, такі як тестування, анкетування, професійні випробування тощо [4].

Розглянемо актуальні методи розвитку професійної майстерності вчителів біології. Використання тренінгів є ефективним способом професійного розвитку, це

обумовлено можливостями форми проведення самого тренінгу, що спонукає учасників до розвитку навичок міжособистісної взаємодії, професійних здібностей та зміни стереотипів, які можуть заважати особистості ефективно справлятися з нестандартними ситуаціями у професійній діяльності. Тренінги також надають можливість самореалізації у майбутній професії та у спілкуванні. Вони спрямовані на допомогу в усвідомленні власних недоліків у розвитку вербальних і невербальних навичок, виявленні та оцінці потенційних можливостей, а також реалізації отриманих знань на практиці. Тренінг використовує різноманітні методи роботи, такі як аналітичні вправи, психотренінги, експертна робота та оцінка власної діяльності, щоб стимулювати бажання до самовдосконалення. Цінність тренінгів для системи вищої освіти полягає в тому, що вони дозволяють підвищити ефективність процесу професійної підготовки, зберігаючи час і простір, завдяки повній відповідності принципам особистісно орієнтованого навчання. Педагогічні тренінги дозволяють на практиці вивчити, як функціонують психічні процеси, відібрати та розробити ефективні методи викладання, вдосконалити навички педагогічної рефлексії, розуміти індивідуальні особливості учнів та позитивно сприймати їх самовираження та самоствердження. Також тренінги допомагають розвивати гнучкість у спілкуванні та адаптувати форми поведінки відповідно до ситуації. Цікавими для розвитку педагогічної майстерності є дискусії як засіб відпрацювання різних технік висловлювання своєї думки або відстоювання своєї позиції. Також педагоги під час професійного розвитку не нехтують використанням інтерактивних технологій, таких як ігри. Гра є особливою діяльністю, що відображає фізичний стан та соціальні установки людини на даний момент, відповідає життю групи або груп, членом яких є вчитель. В науково-педагогічній літературі ми також бачимо активне використання лекцій-прес-конференцій які спрямовані на розгляд ціннісно-сміслових аспектів педагогічної роботи.

Суть цього методу полягає в наступному: після визначення теми лекції метнор – педагог пропонує учасникам у письмовій формі задавати питання з даної теми. Протягом декількох хвилин учасники формулюють запитання, які їх цікавлять найбільше, і задають їх педагогу. Потім педагог сортує запитання за змістом і починає лекцію. Під час лекції він створює зв'язний текст, в якому відповідає на ті запитання, що найбільше цікавлять слухачів. Вибір лекцій-прес-конференцій як методу інформування про ціннісно-сміслові аспекти педагогічної роботи визначається їхньою перевагою порівняно з традиційними лекціями. Цей метод дозволяє оновити знання, забезпечити високий рівень співтворчості між учасниками та викладачем, раціонально використати час та активізувати самостійну пізнавальну діяльність слухачів [5].

Педагогічна майстерність педагога є інтегративною якістю яка є поштовхом до професійних здобутків. Інтегративна якість включає п'ять компонентів: *інтенціональний, фаховий, процесуальний, ціннісний та психофізичний*. Іntenціональний компонент охоплює такі характеристики педагогічної майстерності, як активна зацікавленість у власному професійному розвитку, відчуття професійної самореалізації та глибоке переконання у правильності обраної професії. Фаховий компонент включає уміння виконувати професійні завдання, знання теорії та сучасних підходів, розуміння ключових понять у своїй галузі та формування професійного мислення. Процесуальний компонент описує організаційно-комунікативні навички, володіння педагогічними методиками, здатність до педагогічної імпровізації та використання різних методів навчання. Ціннісний компонент включає в себе такі цінності, як толерантність, справедливість,

вимогливість та здатність до професійної рефлексії. Психофізичний компонент визначається психічною стійкістю, адекватністю емоційних реакцій, здатністю до саморегуляції та відповідністю стану здоров'я вимогам професії [6].

Отже, розвиток педагогічної майстерності вчителя біології тривалий процес який реалізується в процесі професійної діяльності в умовах освітнього середовища закладу освіти. Успішний вчитель біології повинен постійно вдосконалювати свої методи та підходи до навчання, використовувати інноваційні технології та інтерактивні методи, щоб зробити навчання цікавим та захопливим для учнів. Відкритість до нових ідей, вміння творчо підходити до вирішення педагогічних завдань та готовність до постійного самовдосконалення є важливими складником успішного викладання. Крім того, важливою частиною розвитку педагогічної майстерності є співпраця з колегами, участь у професійних спілках та обмін досвідом з іншими вчителями. Це дозволяє вчителю не лише вчитися від інших, але й ділитися своїми знаннями та досвідом з іншими педагогами.

Список використаних джерел:

1. Державна програма "Вчитель" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-tipovi-programi-pidvishchennya-kvalifikaciyi-vchiteliv-ta-kerivnikiv-zzso-yaki-vprovadzhuyut-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
2. Закон "Про освіту". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Калініченко Н. Використання педагогічного досвіду вчителів біології в практиці підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі "природознавство". *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 132. С. 163-167.
4. Ковальчук В. І. Методи розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання у післядипломній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* / [ред. кол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя. 2015. Вип. 40. С. 143–150.
5. Ковальчук В. І., Бірюк М. В. Роль інноваційних технологій навчання у розвитку педагогічної майстерності педагога професійного навчання. *Молодий вчений*. 2019. №4. С. 262-267.
6. Ковальчук В. І. Розвиток педагогічної майстерності педагога вищої школи в умовах змін. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність" 18-19 травня 2017 р.* Київ: Міленіум, 2017. С. 169–170.
7. Ковальчук В.І. Сутність та структура педагогічної майстерності вчителя *Вища освіта України. - Тематичний випуск Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Додаток 2 №3, том II (27). Київ, 2011. С.210-223.
8. Концепція НУШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
9. Островська Л. Педагогічна майстерність як головна складова педагогічної дії. *Actual Problems in the System of Education General Secondary Education Institution*. 2022.
10. Павленко Л. А. Педагогічна компетентність як основа педагогічної творчості вчителя біології. Запоріжжя, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp12/pavlenko_L_A.pdf